

## РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Елка Трайкова, Институт за литература към БАН  
За присъждане на образователната и научна степен „доктор“ на

Боряна Владимирова Владимирова

За дисертационен труд на тема: „Образът на женските коси в  
българската лирика на XX век“

Научна област 2. Хуманитарни науки

Професионално направление: 2. 1. Филология

Научна специалност Българска литература

(Съвременна българска литература)

Боряна Владимирова е завършила специалността „Българска филология“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. През 2013 г. е защитила магистърска теза на тема „Женските коси – четири модела на прочит“. От 2014 г. е редовен докторант в Института за литература към БАН. След обсъждане на дисертационния труд на тема „Образът на женските коси в българската лирика на XX век“, проведено на 1 юли 2019 г. в секцията по Нова и съвременна българска литература е открита процедура за официална защита.

Дисертационният труд на Боряна Владимирова е композиционно структуриран в три глави – въведение, заключение, приложения и библиография. В първа глава авторката прави опит да ситуира темата в максимално разширени културноисторически координати, поставяйки акцент върху осмислянето на образа на женските коси в религиозен, митологичен и фолклорен аспект. Въпреки заявената цел да създаде една фундаментална база за изследването на образа като очертае припокриванията и оттласкванията в неговите интерпретации през различни оптики и в различни социокултурни парадигми, тя всъщност доста бегло щрихира нормите и забраните в религиозния свят,

символиката на косите в класически митове и по-маргинални легенди, ролята им в битовия живот и традиционните фолклорни ритуали. По своя замисъл това е един литературноисторически мегатекст, който трудно би могъл да бъде вписан в дисертационен труд. Боряна Владимирова създава мозайка от фрагменти, които без да спазват канонична подредба или хронологичен порядък преразказват, наистина доста увлекателно, различни сюжети. Анализът тук е заменен от една своеобразна игра на асоциации, въображение и доста бегло проникване в същността и смисъла на използването на този очевидно основополагащ образ. Въпреки някои сполучливи наблюдения върху символката на женските коси във фолклора, както и продуктивната идея на авторката да търси съпоставки с визиите на образа в живописа, тази част от дисертационния труд създава впечатление за концептуална хаотичност и незавършеност.

Във втората глава Боряна Владимирова се насочва към психоаналитичната интерпретация на косите, към различните явни или неподозирани значения на тяхната символика. Стремешът ѝ тук е да се създават пластични и динамично преминаващи през времето и сюжетите литературноисторически разкази. Дисертантката прави опит да избегне прилагането на тривалните психоаналитични конструкции върху литературните текстове. Преминавайки през класическата теория на Фройд, съвсем бегло маркирайки нейните по-късни продължения и най-модерните направления, тя използва психоаналитичното не като теоретична основа, а като своеобразен интерпретативен ключ към разчитането на образа на косите като част от сложната символика на женското тяло. Опитът на Боряна Владимирова да създаде един сложен синтез от емпирична информация (отново много увлекателно разказани психотерапевтични случаи, антропологични наблюдения, различни художествени сюжети) и теоретична аргументираност на тълкуванията, не е особено убедителен, заради повърхностното приплъзване, без да бъдат

разчетени дълбинните смисли, които имат поставените от нея важни проблеми. Първите две глави на дисертационния труд, макар и с кинематографична фрагментарност, разгръщат преди всичко културноисторическите пластове на познанието за основния тематичен концепт на дисертацията – образът на женските коси. Преработени и обогатени, те определено биха предизвикали интереса на читателя на една бъдеща книга, защото Боряна Владимирова има таланта да пише увлекателно – за мен това е предимство на едно литературоведско изследване.

Третата част, която анализира образа на женските коси в българската лирика на XX в. е най-съществената в дисертацията на Боряна Владимирова. Подчинени на добре осмислена композиционна структура, но и подвластни на една собствена артистична обвързаност, отделните тези се пораждат, обрастват с факти, литературоведски смисли и културологични послания. Именно тук се разгръщат и уменията на авторката да работи с поетичния текст, нейната интелектуална подготвеност да го чете оригинално и задълбочено.

В този контекст се извеждат, анализират и преосмислят различните модели на еротично въздействие на женските коси в символистичната поезия, трансформациите на стереотипите за тяхното възприемане при други класически и съвременни автори (Кирил Христов, Христо Смирненски, Ани Илков). Проследено е присъствието или отсъствието на образа, неговите духовни или сетивни, клиширани или апологетични интерпретации (П. К. Яворов, Емануил Попдимитров). Косите са разглеждани като убежище и санкция, като обет и жертвоприношение, като жест на траур или бунт. Всички тези сюжети са задълбочено и емоционално интерпретирани. Семиотично осмислени са цветовете кодове на тяхното художествено изобразяване. В този аспект изследването би могло да бъде значително обогатено, за да се прекрачи границите на

тривиалното, на единствения прочит, на статичните в своята монолитност интерпретации.

Без да се плъзга по външната видимост на явленията, напротив възползвайки се от различни методологически нагласи и интердисциплинарни мостове, уплътнявайки емоционалните ни възприятия с исторически детайли, в дисертационния труд убедително са представени различни интерпретации на женските коси в българската поезия, както и някои техни символни значения в диаболистичната проза (Владимир Полянов, Светослав Минков, Георги Райчев). Чрез образите, с които те са изобразени, всъщност ревниво се пазят отломките на много екзистенциални и творчески истории с техните митове и архетипове, а чрез тяхното подреждане в културното пространство могат да се проследят и драматичните трансформации в женската идентичност, промените в мъжките възприятия и очаквания.

Обръщайки поглед към творците и явленията извън класическите очертания на канона, Боряна Владимирова ни показва литературната история като един наситен с любов и трагизъм, с открита сексуалност и свенлив еротизъм сюжет, в който се срещат и сблъскват ангелският образ на жената, издигната на пиедестал и жената чудовище, олицетворение на смъртта. В този смисъл дисертационният труд е добра основа авторката да напише една възможна микро история на българската поезия видяна през фокуса на един неизследван образ в българската литература. Разбира се, попълвайки липсващите няколко десетилетия и техните автори в годините след политическите промени през 1944 г., както и ярките поетически предизвикателства в поетиката на 90-те години. Със сигурност в една бъдеща книга биха могли да бъдат разчетени и други езици, модели и подходи при интерпретацията на женските коси, така че този образ да се уплътни с нови мотиви и смислови послания, за да очертае по-пълно и с

още по-ярък колорит картината на естетически проблематичния и разнопосочен български XX век.

С одобрение или несъгласие тезите на Боряна Владимирова ни провокират да проследим как се формира и променя представата за образа на женските коси през различни епохи и през различни оптики. Именно това е едно от достойнствата на дисертационния труд – той подбужда към размисъл за това, че литературната история не е обективен, монолитен наратив. Тя е сложен, динамичен сюжет, който от символизма до постмодернизма може в своите контрастно противоположни интерпретации да говори изискано или пародийно, обсебващо метафорично или принизяващо грубо за женските коси. Това особено отчетливо личи в приложенията, които съпътстват дисертационния труд. Те не само показват детайлно познаване на българската поезия и се превръщат в необходим илюстративен материал на разгърнатите идеи, но и дават заявка за концептуално осмислена антология по темата, която надявам се, Боряна Владимирова да осъществи.

Авторефератът формулира точно и ясно както съдържанието на дисертационния труд, така и приносните моменти в него. Докторантката е представила три научни публикации по темата на дисертацията, участвала е в шест научни конференции с доклади.

Приносите на дисертационния труд и научните му качества, очертани в рецензията, както и спазването на всички законови изисквания ми дават основание убедено да предложа присъждането на Боряна Владимирова на образователната и научна степен „доктор“.

Доц. д-р Елка Трайкова